

הרב משה ליב הכהן הלברשטט

פרשת אחרי מות - קדושים

שעיר לעזאזל

"ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים לחטאת.. והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו" (ויקרא טז, ה-ו).

בסדר עבודת יום הכיפורים נצטווה אהרן הכהן להביא פר לחטאת כדי לכפר בעדו, בעד ביתו ובעד בית אהרן כל אחיו הכהנים, ניתן להבין מדוע הוא נצטווה להביא פר לחטאת עבור הכהנים ושעיר לחטאת עבור עם ישראל, שהרי עיקר החטאת נועדה לכפר על טומאת מקדש וקדשיו, ובאופן טבעי הכהנים הנמצאים תדיר בבית המקדש נכשלים בזה יותר, ולכן עליהם להביא קרבן גדול יותר, אפשר להוסיף גם באופן כללי, שמהכהנים משרתי ה' מצופה להשמר מן החטא יותר מאשר כל אדם מישראל, אם כן, חטאיהם גדולים יותר, ולכן הקרבן שלהם צריך להיות גדול יותר, אבל מדוע נצטווה לקחת מאת עדת בני ישראל שני שעירי עזים לחטאת, מדוע לא די בשעיר אחד?

"וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי, והתודה עליו את כל עוונות בני ישראל, ואת כל פשעיהם לכל חטאתם, ונתן אותם על ראש השעיר, ושלח ביד איש עתי המדברה. ונשא השעיר עליו את כל עונותם אל ארץ גזרה, ושלח את השעיר במדבר" (ויקרא טז, כ-כב). מדוע יש צורך בשעיר לעזאזל כדי לכפר על כל עוונות בני ישראל, ועל כל פשעיהם לכל חטאתם, הלא כבר הוקרב השעיר הראשון לחטאת בדיוק למטרה זו, "ושחט את שעיר החטאת אשר לעם.. וכפר על הקודש מטומאות בני ישראל, ומפשעיהם לכל חטאתם.. וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל" (ויקרא טז, טו-ז)?

מה היה עושה? חולק לשון של זהורית, חציו קשר בסלע וחציו קשר בין שתי קרניו, ודחפו לאחוריו, והוא מתגלגל ויורד, ולא היה מגיע לחצי ההר, עד שנעשה איברים איברים. רבי ישמעאל אומר... לשון של זהורית היה קשור על פתחו של היכל, וכשהגיע שעיר למדבר היה הלשון מלבין, שנאמר (ישעיהו א, יח): "אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו" (יומא פרק ו, משניות ו, ה). השעיר לעזאזל, נדחף לאחוריו, והוא מתגלגל ויורד, ולא היה מגיע לחצי ההר, עד שנעשה איברים איברים, מדוע נדרשים אנו לטקס קשה כל כך כדי שחטאינו ילבינו, מדוע לא די בקרבן חטאת שהוקרב בבית המקדש?

ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו, שעיר הנעשה בפנים ויום הכפורים מכפרין. ועל שאר עבירות שבתורה, הקלות והחמורות, הזדונות והשגגות, הודע ולא הודע, עשה ולא תעשה, כריתות ומיתות בית דין, שעיר המשתלח מכפר (משנה שבועות א, ו).

תנא דבי ר' ישמעאל עזאזל שמכפר על מעשה עוזא ועזאל - מלאכי חבלה שירדו לארץ בימי נעמה אחות תובל קין ועליהם נאמר ויראו בני האלהים את בנות האדם (בראשית ו, ב) כלומר על העריות מכפר (יומא ז: ורש"י).

המשנה מסבירה לנו ששעיר החטאת שהוקרב בבית המקדש נועד לכפר על זדון טומאת מקדש וקדשיו, ועל כל שאר העבירות השעיר המשתלח לעזאזל מכפר, הגמרא מדגישה שהשעיר לעזאזל נועד לכפר במיוחד על איסורי עריות, אולם אנו עדיין איננו מבינים מדוע שלא יכפר השעיר שהוקרב בבית המקדש על כל העבירות, גם על העריות, מדוע יש צורך בשעיר לעזאזל כדי לכפר על כל העבירות, למעט זדון טומאת מקדש וקדשיו?

האמת היא שיש דרכים שונות להבין את כל נושא הקרבנות, ובמיוחד על פי דרך הסוד, אולם אנו ננסה לצעוד בדרך הפשט שמביא הרמב"ן, כדברים מתקבלים, מושכים את הלב כדברי אגדה, וזה לשונו: ויותר ראוי לשמוע הטעם שאומרים בהם, כי בעבור שמעשי בני אדם נגמרים במחשבה ובדבור ובמעשה, צוה השם כי כאשר יחטא יביא קרבן, יסמוך ידיו עליו כנגד המעשה, ויתודה בפיו כנגד הדבור, וישרוף באש הקרב והכליות שהם כלי המחשבה והתאוה, והכרעים כנגד ידיו ורגליו של אדם העושים כל מלאכתו, ויזרוק הדם על המזבח כנגד דמו וישרף גופו לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה וכפר הקרבן הזה שיהא דמו תחת דמו, נפש תחת נפש, וראשי אברי הקרבן כנגד ראשי אבריו, והמנות להחיות בהן מורי התורה שיתפללו עליו, וקרבן התמיד בעבור שלא ינצלו הרבים מחטוא תמיד (רמב"ן ויקרא א, ט). קרבן חטאת נועד להמחיש לאדם את חומרת מעשיו, כדי שישנה את דרכיו, וישוב בתשובה שלמה לפני בוראו, מה אם כן יש בשעיר המשתלח לעזאזל, שאין בשעיר לחטאת שהוקרב בבית המקדש?

וכאשר היה שעיר המשתלח - לכפרת חטאים גדולים כולם, עד שאין חטאת ציבור שיכפר מה שהוא מכפר, וכאילו הוא נושא כל החטאים - מפני זה לא נרצה לזביחה ולא לשריפה ולא להקרבה כלל, אלא הרחיקו תכלית ההרחקה, ויושלך לארץ גזרה - רצוני לומר שאין בה ישוב. ואין ספק לאדם, שהחטאים אינם משאות שיעתקו מגב איש אחד לגב איש אחר, אבל אלו המעשים כולם משלים, להביא מורא בנפש עד שתתפעל לתשובה - כלומר שכל מה שקדם ממעשינו נקינו מהם, והשלכנום אחרי גוינו, והרחקנום תכלית ההרחקה (רמב"ם במורה נבוכים ג, מו).

על פי דברים אלו של הרמב"ן והרמב"ם, חשבתי להציע עוד דרך להתבונן, לנסות ולהבין מדוע ציוותה התורה לשלוח שעיר לעזאזל, עם כל הטקס הנלווה לכך, על מנת לכפר על שאר העבירות, ומה רוצה התורה שנלמד מכך. ישנה אמרה ידועה: מזל שאנשים מקיימים את מצוות נטילת ארבעת המינים עם אתרוג מהודר בבית הכנסת, ואוכלים מרור בשיעור הנצרך בביתם, כי אילו זה היה הפוך, היו אנשים לוקחים לימון במקום אתרוג בביתם, ואוכלים שיעור גדול מאוד של מרור בבית הכנסת כדי להרשים את כולם, והיו מסתכנים בכך. אדם יכול לעמוד במקום החשוב ביותר בעולם, בבית המקדש, להקריב שעיר חטאת על החטא החמור של טומאת מקדש וקדשיו, להרגיש שהוא צדיק גמור, קדוש וטהור, ואף להתגאות בכך. הוא מתעלם לחלוטין מכל שק החטאים הכבד אותו הוא סוחב על שכמו. באה התורה הקדושה ואומרת לו לאדם, ביום הכיפורים, אחת בשנה, היום המיוחד בו עליו לשוב בתשובה שלמה, להשליך מעליו את כל שק החטאים, ובמיוחד את אותם חטאים שנפשו של אדם מחמדתן כאיסורי עריות, צא אל המדבר, מקום שומם, מקום בו אין לך על מי להתגאות, ואין לך ממי להסתיר דבר, תתבונן בעצמך, תעמוד מול אלוהיך, תהיה כנה, הורד את שק החטאים מעל שכמך, פתח את השק ותתבונן פנימה, תכיר בכל החטאים שלך, הקלות והחמורות, הזדונות והשגגות, השלך אותם מעליך, תתבונן במה שנעשה לשעיר המשתלח, תבין מה היו ראוי להעשות לאדם כמוך, תתחרט מעומק הלב, תשוב בתשובה שלמה, תשליך את כל שק החטאים מראש הצוק, שיתפרקו לחלוטין, ויפלו אל מקום ממנו לא ישוב עוד, וכדברי הרמב"ם (בהלכות תשובה ב, ב) "ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם".